

TYPES OF CAUSES OF STUTTERING IN CHILDREN

Klishaeva Guljan

Nukus State Pedagogical Institute named after Ajinyoz, faculty of preschool education, special pedagogy: speech therapy, 3rd year student

<https://doi.org/10.5281/zenodo.12732351>

ARTICLE INFO

Received: 06th July 2024

Accepted: 11th July 2024

Online: 12th July 2024

KEYWORDS

Stuttering, clonic stuttering, tonic stuttering, psychological factors.

ABSTRACT

The problem of stuttering is one of the oldest in the history of the development of the doctrine of speech disorders. Different interpretations of its essence are related to the development of science and the level of the authors' approach to speech disorders.

BOLALARDA DUDUQLANISHNI KELIB CHIQISH SABABLARI TURLARI

Klishaeva Guljan

Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti Maktabgacha ta'lim fakulteti maxsus pedagogika: logopediya yo'nalishi 3-kurs talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.12732351>

ARTICLE INFO

Received: 06th July 2024

Accepted: 11th July 2024

Online: 12th July 2024

KEYWORDS

Duduqlanish, klonik duduqlanish, tonik duduqlanish, psixologik omillar.

ABSTRACT

Duduqlanish muammosini nutq buzulishlari haqidagi ta'limotning rivojlanishi tarixida eng qadimiylaridan biri hisoblanadi. Uning mohiyatini turlicha talqin qilish fanning rivojlanishi va mualliflarning nutq buzulishlariga qanday nuqtai nazardan yondashganliklari darajasi bilan bog'liqdir.

Duduqlanish ko'pincha bolalikdan boshlanadigan nutqning buzilishi bo'lib, nutq oqimining buzilishiga olib kelishi mumkin, masalan, tovushlar yoki so'zlarni takrorlash, tovushlarni uzaytirish yoki nutqda blokirovkalarni boshdan kechirish. Duduqlanishning aniq sabablari to'liq tushunilmagan bo'lsa-da, bolalarda ushbu nutq buzilishining rivojlanishiga yordam beradigan bir qancha omillar mavjud. Bolalarda duduqlanishning eng keng tarqalgan sabablaridan biri genetikadir. Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, duduqlanish oilalarda paydo bo'ladi, bu kasallikning genetik komponentini ko'rsatadi. Darhaqiqat, tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, ota-onasi yoki uka-singillari duduqlanadigan bolalarda duduqlanish paydo bo'lishi ehtimoli ko'proq. Bolalarda duduqlanishning yana bir potentsial sababi neyrofiziologiyadir. Bu miya va asab tizimining ishlashiga ishora qiladi va bu tizimlardagi anomaliyalar nutq ishlab chiqarishga ta'sir qilishi mumkin. Ba'zi bolalar ravon nutq uchun zarur bo'lgan murakkab harakatlarni muvofiqlashtirishda qiyinchiliklarga duch kelishi mumkin, bu esa duduqlanishga

olib keladi. Rivojlanish omillari ham muhim rol o'ynashi mumkin. Misol uchun, ba'zi bolalar nutqni rivojlantirish jarayonida vaqtinchalik duduqlanishni boshdan kechirishlari mumkin, chunki ular gaplar tuzish va samarali muloqot qilishni o'rganadilar. Aksariyat hollarda bu turdagi duduqlanish bolaning til ko'nikmalari yaxshilanishi bilan o'z-o'zidan yo'qoladi.

Psixologik omillar ham bolalarda duduqlanishga yordam beradi. Anksiyete, stress va boshqa emotsional muammolar duduqlanish alomatlarini kuchaytirishi mumkin, chunki bolalar o'zini o'zi his qilishi yoki ravon gapirish uchun bosim o'tkazishi mumkin. Duduqlanish, shuningdek, bolada stress yoki tashvish tug'diradigan muayyan vaziyatlar yoki hodisalar tufayli ham paydo bo'lishi mumkin. Atrof-muhit omillari ham bolalarda duduqlanishning rivojlanishiga ta'sir qilishi mumkin. Masalan, uy sharoitida yuqori darajadagi stress yoki jarohatlarga duchor bo'lgan bolalarda duduqlanish paydo bo'lishi mumkin. Bundan tashqari, nutq qadrlanmaydigan yoki rag'batlantirilmaydigan muhitda o'sadigan bolalarda duduqlanish xavfi yuqori bo'lishi mumkin. Nutq va tilning buzilishi bolalarda duduqlanishning yana bir potentsial sababidir. Nutqni artikulyatsiya qilish, tilni rivojlantirish yoki boshqa muloqot qobiliyatlari bilan bog'liq muammolar bo'lgan bolalar duduqlanishi ehtimoli ko'proq bo'lishi mumkin. Ba'zi hollarda nutq yoki til buzilishlarini davolash duduqlanish alomatlarini yaxshilashi mumkin. Kamdan kam hollarda, miya shikastlanishi yoki neyrorivojlanish kasalliklari kabi nevrologik kasalliklar bolalarda duduqlanishga olib kelishi mumkin. Bu sharoitlar miyaning til va nutqni qayta ishlash usullariga ta'sir qilishi mumkin, bu esa ravon gapirishda qiyinchiliklarga olib keladi. Nevrologik kasalliklarga chalingan bolalar duduqlanish belgilarini bartaraf etish uchun maxsus davolanishni talab qilishi mumkin. Va nihoyat, ba'zi dori-darmonlar yoki tibbiy sharoitlar ham bolalarda duduqlanishga olib kelishi mumkin. Misol uchun, diqqat etishmasligi / giperaktivlik buzilishi (DEHB) yoki boshqa kasalliklarni davolash uchun ishlatiladigan ba'zi dorilar nutqning buzilishi yoki ravonlikdagi o'zgarishlarga olib kelishi mumkin. Bundan tashqari, eshitish qobiliyatini yo'qotish, tanglay yorig'i yoki vokal kord falaj kabi tibbiy sharoitlar nutq ishlab chiqarishga ta'sir qilishi va duduqlanishga olib kelishi mumkin.

Bolalarda duduqlanish (tutilib gapirish) ko'pincha nutqning boshida yoki kamroq hollarda o'rtaida paydo bo'ladi. Bu, artikulyatsion va hiqildoq mushaklarining spazmatik harakatlari natijasida bemor bir tovushda yoki tovushlar guruhida tutilib qoladi. Duduqlanishning asosiy turlari quyidagilardir:

- **Klonik duduqlanish:** Bu so'z, bo'g'in va ohanglarni takroriy shakllanishi bilan xarakterlanadi.
- **Tonik duduqlanish:** Bunda tovush chiqarish to'xtab, bemor boshqa tovushni artikulyatsiya qilishga o'ta olmaydi.

Duduqlanishning kelib chiqish sabablari turli omillarga bog'liq bo'lib, ular quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- **Irsiy moyillik**
- **Ensefalopatik oqibatlarga olib keladigan kasalliklar**
- **Bachadon ichida yoki tug'ilish davomidagi jarohatlar**
- **Asab tizimining ortiqcha ishlashi va charchashi**

Shuningdek, duduqlanish rivojlanishiga yordam beradigan shart-sharoitlar ham mavjud:

- **Motorika rivojlanishi va ritm hissining buzilishi**

- **Emotsional rivojlanishning yetishmasligi**
- **Atrofdagilar bilan munosabatlarning anormalligi**
- **Yashirin ruhiy kasalliklar**

Duduqlanishni davolash usullari logopedik yondashuv va terapevtik ta'sir turlari bilan farqlanadi. Erta aralashuv, ayniqsa, balog'at yoshidagi duduqlanishning oldini olishga yordam beradi.

Tortishish nutqning u yoki bu organlari: nafas olish, ovoz paychalari yoki artikulyatsion apparatda ro'y beradi. Nafas olish buzilishi bilan bog'liq duduqlanish 3 ta shaklga ajraladi: ekspirator, insperator va resperator.

- Ekspirator shakli (nafas chiqarish jarayonida tortishish);
- Insperator shakli (nafas olish jarayonida tortishish, ba'zida xirillash bilan);
- Resperator shakli (nafas olish va nafas chiqarish vaqtida so'zlarning bo'linishi bilan).

Ovoz paychalaridagi tortishishning bolalarga xos belgisi: sukut saqlash; shivirlash; unlilarni cho'zib talaffuz qilishi. Artikulyatsion apparatdagi tortishish o'rni (lab, til, yumshoq tanglay). Ular ko'pincha portlovchi undosh tovushlar (k,q,p,b,t,d,g,g') ni talaffuz qilishda yaqqol seziladi. Tovushning fonetik xususiyati, grammatik qurilishning xususiyati, grammatik qurilishning buzilishi ham tortishishga sabab bo'ladi. Tortishishga kayfiyat, atrofdagi muhitning ham ta'siri katta. Bola o'ziga tanish bo'lgan she'rni aytishda, tanigan odamlari orasida kamroq tutiladi. Duduqlanadigan bolalarning hayajonli nutqida fonetik - fonematik va leksik grammatik buzilishlar ko'zga tashlanadi. Chunonchi, duduqlanadigan bolalardagi fonetik-fonematik buzilishlar 66,7%ni tashkil qiladi, 34%ni lug'at boyligi kam, grammatik tuzilishi shakllanmagan bolalar tashkil etadi. Duduqlanish muammosini nutq buzulishlari haqidagi ta'limotning rivojlanishi tarixida eng qadimiylaridan biri hisoblanadi. Uning mohiyatini turlicha talqin qilish fanning rivojlanishi va mualliflarning nutq buzilishlariga qanday nuqtai nazardan yondashganliklari darajasi bilan bog'liqdir. Qadimgi davrlarda duduqlanishni ko'proq bosh miyada namlikning to'planib qolishi (Gippokrat) yoki artikulyatsion apparat qismlarining o'zaro noto'g'ri munosabati (Aristotlel) bilan bog'liq holdagi kasallik deb qarashgan. Duduqlanish paytida nutq apparatining markaziy yoki periferik (sirtqi) bo'limlarida buzilish bo'lishi mumkinligini Galen, Sels va Ibn Sino e'tirof etdilar.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, bolalarda duduqlanish turli sabablarga ko'ra bo'lishi mumkin, jumladan irsiy omillar, neyrofiziologiya, rivojlanish omillari, psixologik muammolar, atrof-muhit ta'siri, nutq va til buzilishlari, nevrologik holatlar, dori-darmonlar yoki tibbiy sharoitlar. Kekalanishning turli xil sabablarini tushunish ota-onalarga, o'qituvchilarga va tibbiyot xodimlariga ushbu nutq buzilishi bilan kurashayotgan bolalarga tegishli yordam va davolanishni ta'minlashga yordam beradi. Bolalar duduqlanishning asosiy omillarini bartaraf etish orqali nutqning ravonligi va muloqot ko'nikmalarini yaxshilaydi, bu esa hayot sifatini yaxshilashga va ijtimoiy o'zaro munosabatlarni yaxshilashga yordam beradi.

References:

1. Ignatyeva S.A., Blinkov Y.A.. Logopedicheskaya reabilitatsiya detey s otkloneniyami v razviti. -Moskva, —Vlados||, 2004.

2. 2.Jukova.I.S, Mastyukova.YE.M, Filicheva.T.B «Preodoleniye obshego nedorozvitiya rechi u doshkolnikov», -Yekaterenburg : Izd- vo ARD LTD 1998
3. Jukova O.S —Razvitiya i obucheniya doshkolnika|| Moskva-2006
4. Ignatyeva S.A., Blinkov Y.A.. Logopedicheskaya reabilitatsiya detey s otkloneniyami v razvitii.-Moskva, —Vlados||, 2004.
5. I.G. Vigodskaya, YE.L. Pellingier, L.P. Uspenskaya «Ustraneniye zaikaniya u doshkolnikov v igre» posobiya dlya logopedov, Moskva, «Prosvesheniye», 1984.
6. L.S. Volkova, S.N. Shaxovskaya —Logopediya|| Moskva, Vlados, 1998.
7. L.R. Muminova —Tutilib gapiruvchi o'smirlar uchun qo'llanma|| Toshkent, O'qituvchi, 1984y
8. L.R. Muminova —Russko-uzbekskiy tolkoviy slovar logopedicheskix terminov Tashkent, O'qituvchi, 1988 y